

ՔԱՂԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

Ցույց է տրված, որ վերջին տասնամյակում մարդկային կապիտալի աճի կարևորությունը և քաղաքների մրցունակությունը դարձել են տնտեսության զարգացման տարածական տեսակետների հիմնական թեմաները: Քաղաքի մրցունակությունը կախված է տվյալ քաղաքում մարդկային կապիտալի գրավչությունից, ինչպես նաև այն հնարավորություններից, որը նա ապահովում է: Նման մեխանիզմները կյանքի կոչելու համար անհրաժեշտ են «ստեղծագործ» գաղափարներ, որոնք ունեն տարբեր մեկնաբանություններ:

Առանցքային բառեր. քաղաքի մրցունակություն, մարդկային կապիտալի գրավչություն, «ստեղծագործ» գաղափարներ, ստեղծագործ մասնագետներ, աշխատուժի շարժունակություն

Վերջին տասնամյակում մարդկային կապիտալի աճի կարևորությունը և քաղաքների մրցունակությունը դարձել են տնտեսության զարգացման տարածական տեսակետների հիմնական թեմաները: Գրեթե համընդհանուր կարծիք է, որ տարածքների գլոբալ մրցունակությունը, հատկապես քաղաքներում, կարևոր դեր է խաղում տնտեսական դինամիկայի ձևավորման գործում, ինչը պայմանավորված է ժամանակակից տնտեսության մեջ մարդկային ռեսուրսների հատուկ նշանակությամբ: Քաղաքի մրցունակությունը կախված է տվյալ քաղաքում մարդկային կապիտալի գրավչությունից, ինչպես նաև այն հնարավորություններից, որը նա ապահովում է: Նման մեխանիզմները կյանքի կոչելու համար անհրաժեշտ են «ստեղծագործ» գաղափարներ, որոնք ունեն տարբեր մեկնաբանություններ:

Այս ոլորտում առավել հայտնի են սոցիոլոգ Ռիչարդ Ֆլորիդայի աշխատանքները, ով համարում է ստեղծագործ (կրեատիվ) խնդիրն իր կրողների միջոցով (ստեղծագործ դաս): Ռ. Ֆլորիդայի տեսանկյունից կրեատիվությունը՝ դա ձևեր ստեղծելու հնարավորությունն է և այն դարձել է մրցակցային առավելության հիմնական աղբյուր [1]: Այստեղ հեղինակը տարբերվում է այն մտածողներից, ովքեր կարծում են, որ «ստեղծագործ արդյունաբերությունը» դա տնտեսության զարգացման շարժիչ ուժն է այն իմաստով, որ հետինդուստրիալ հասարակության մեջ հիմնական շարժիչ ուժը՝ տարածական տեղայնացման ոլորտում ոչ թե ձեռնարկություններն են, այլ մարդիկ:

«Վայրը դարձել է մեր ժամանակների հիմնական կազմակերպչական բաղադրիչը, հաշվի առնելով շատ գործառույթներ, որոնք նախկինում իրականացնում էին ընկերությունները և կազմակերպությունները» [1], իսկ ստեղծագործ մասնագետները հետինդուստրիալ ժամանակաշրջանի արտադրության հիմնական գործոնն ու ռեսուրսն են: Ովքե՞ր են այդ ստեղծագործ մասնագետները: Ռ. Ֆլորիդայի կարծիքով, կրեատիվ դասակարգը բաղկացած է երկու առանցքային մասից. մարդկանցից, «ովքեր զբաղված են գիտատեխնիկական

ուղորտներում, դրանք են՝ ճարտարապետությունը, դիզայնը, կրթությունը, արվեստը, երաժշտությունը և ժամանցը, որոնց տնտեսական նպատակն է ստեղծել նոր գաղափարներ, նոր տեխնոլոգիաներ», և ստեղծագործ մասնագետներից, ովքեր աշխատում են բիզնեսի, ֆինանսների, իրավունքի և առողջապահության ոլորտներում: Մասնագիտական խնդիրների լուծման նպատակով նրանց նույնպես անհրաժեշտ է «անկախ մտածողություն, բարձր կրթական մակարդակ և մարդկային կապիտալ» [1]: Փաստորեն ստեղծագործ դասի հիմնական կորիզը կազմում են ինչպես մշակութային, այնպես էլ մշակույթի հետ ոչ ուղղակիորեն կապված՝ տեխնոլոգիական ոլորտի ներկայացուցիչները: Քանի որ ստեղծագործ մասնագետները կենտրոնացված են այնտեղ, ուր բավարարված են իրենց պահանջմունքները, քաղաքը պետք է լինի ստեղծագործ դասի տեսակետներին համապատասխան: Եթե նախկինում աշխատակցի հիմնական պահանջները բաղկացած էին կայուն աշխատավարձից և խելամիտ աշխատանքային պայմաններից, որոնք նրանց տալիս էր ընկերությունը, սակայն այսօր ընկերությունը չի կարող բավարարել ստեղծագործ դասի բազմակողմ կարիքները: Դրա անդամները քիչ են կախված որոշակի աշխատանքից, քան բնակչության մյուս խմբերը, նրանք նախընտրում են մեծ թվով թույլ կապեր, քան փոքր թվով ուժեղ կապեր, ինչը բարձրացնում է իրենց շարժունակությունը¹: Ակտիվ ապրելու հնարավորությունը, մշակութային բազմազանությունը և անընդհատ փորձի կուտակումը կարող է ապահովել միայն վայրը, որտեղ մարդն ապրում է: Ստեղծագործ մասնագետն աշխատանք է փնտրում ցանկալի վայրում և չի ապրում այնտեղ, որտեղ գտել է աշխատանքը: Ռ. Ֆլորիդան ստեղծագործ դասի ապրելու ընտրության գործում առանձնացնում է հետևյալ առաջնահերթությունները:

1. Ստեղծագործ մասնագետների համար կարևոր է կայուն աշխատաշուկայի առկայությունը, ինչն ապահովում է նրանց շարժունակությունը քաղաքում՝ աշխատատեղի փոփոխության գործում առանց բնակչության վայրի փոփոխության:
2. Այն կյանքը, որը ցանկանում են վարել ստեղծագործ մասնագետները, էապես տարբերվում է ավանդական ձևաչափից, որը թելադրվում էր արդյունաբերական դարաշրջանում: Նրանց համար կարևոր է վառ, ժամանցով հագեցած մշակութային և մարզական կյանքը: Նրանք չափազանց շարժունակ են, այնպես որ չկան սահմանափակումներ ժամանակի և տարածության մեջ, ինչը նրանց համար կարևոր բնութագրիչ է քաղաքային միջավայրում:
3. Քաղաքի հանրային տարածքների պարտադիր պայման է մարդկանց հաղորդակցումն օրվա ցանկացած պահին, ինչը կուժեղացնի թույլ հաղորդակցությունը և ստեղծագործ ծրագրերի իրականացումը:

¹ Ուժեղ և թույլ սոցիալական կապերը՝ դրանք երկու դասերի հաճախակի և տևողական շփման միջանձնային հարաբերությունների պաշտոնական տարբերակումներն են: Ուժեղ կապերի օրինակներ են հարազատներն ու ընկերները, իսկ թույլ կապերի դեպքում՝ հարևանները, ծանոթները, ծանոթների ծանոթները, աշխատանքի վայրում պաշտոնական կապերը: Հարազատներն ու մտերիմ ընկերները գիտեն միմյանց և փաստորեն հայտնում են միևնույն տեղեկատվությունը: Ծանոթներն, ընդհակառակը, պատկանում են տարբեր սոցիալական շրջանակներին, կապված չեն միմյանց հետ և հետևաբար կարող են օգտվել տարբեր տեղեկատվության աղբյուրներից:

4. Տարածքի առանցքային բնութագրերից մեկը պետք է լինի բազմազանությունը, ինչը ենթադրում է քաղաքում ցանկացած մշակութային, քաղաքական, կրոնական հայացքների, տարբեր ցեղերի և ազգությունների ներկայությունը: Նման մթնոլորտը ստեղծագործ դասի կողմից ընկալվում է որպես բաց միջավայրի նոր գաղափարների և հնարավորությունների ցուցանիշ:

5. Լինելով կոսմոպոլիտ և բաց, որպեսզի այն գրավիչ լինի ստեղծագործ դասի համար, քաղաքը պետք է ունենա որոշակի յուրահատուկ առանձնահատկություններ, ինչպես նաև օգտագործի տեղական մշակութային ռեսուրսները:

Ստեղծագործ դասի հիմնական քննադատությունն ուղղված էր նրա քաղքենիության դեմ, այսինքն՝ բոլոր ուշադրությունը կենտրոնանում է շատ նեղ սոցիալական խավի վրա, որի նախապատվությունը հիմնովին տարբերվում է այլ սոցիալական շերտերի կարիքներից [2]: Այս մոտեցման արդյունքը դառնում է բնակչության լայն շերտերի շահերի խախտումը: Այսպես, Զիմմերմանը ԱՄՆ-ի Միլուոկի քաղաքի օրինակով ցույց է տալիս, որ քաղաքի վերակառուցումը «հրաշալի» քաղաքի ստեղծման նպատակով հանգեցրեց ոչ այնքան քաղաքի ստեղծագործ դասի գրավչության բարձրացմանը, այլ սոցիալական աճի լարվածությանը և ստեղծագործ մասնագետների նկատմամբ համայնքների բացասական վերաբերմունքին: Միևնույն ժամանակ հարցականի տակ է դրվում այն գաղափարը, որ զբաղվածության հարցերը ստեղծագործ մասնագետների համար առաջնային գործոն չեն բնակչության վայրի ընտրության գործում: Եվրոպական հետազոտողները նշում են Եվրոպայում աշխատուժի ավելի սահմանափակ շարժունակության հնարավորությունների մասին, կապված ինչպես լեզվական խոչընդոտների, այնպես էլ բնակչության ընդհանուր մշակույթի հետ [3]: Եվրոպացիների գաղթի հիմնական գործոնը զբաղվածության հարցն է, այլ ոչ թե քաղաքային միջավայրի որոշակի բնութագրերը: Մի քանի տարի շարունակ եվրոպական քաղաքների մշտադիտարկման արդյունքներով գործատուների համար ընկերության վայրի ընտրության գործում կարևորվում է սպառողների կամ հաճախորդների շուկաների հասանելիությունը: Որակավորված անձնակազմի առկայությունը գտնվում է երկրորդ տեղում, ուր զարգացած հաղորդակցությունը և տրանսպորտային կապը այլ քաղաքների հետ նույնքան կարևոր են: Ամերիկայի հետազոտողները նշում են, որ Ռ. Ֆլորիդան հաշվի չի առնում էական սահմանափակումները, որոնք ի հայտ են գալիս բնակվելու վայր ընտրելու հարցում, նույնիսկ առավել շարժունակ բնակչության մոտ [4]: Լայնորեն քննարկվում են ստեղծագործ դասի ներկայացուցիչների իրական ապրելակերպի մոդելը, համապատասխանաբար, նրանց պահանջները քաղաքային միջավայրում: Մարդկային կապիտալի տեսության հետևորդ ամերիկացի Էդուարդ Գլեյզերը, համաձայնելով Ռ. Ֆլորիդայի տեսության շատ թեզերի հետ, չի տեսնում արմատական տարբերություններ մարդկային կապիտալի տեսության համեմատ: Նա նշում է, որ մարդկային կապիտալի տեսության շրջանակներում «քաղաքաշինության հաջողության գրավականը հիմնված է սպառողական քաղաքի և կրթված ու հմուտ մարդկանց վրա», տեսությունը հաշվի է

առնում նաև տարբեր ոլորտներում աշխատող մարդկանց որոշակի ապրելակերպը: Փաստորեն նա քննադատում է Ռ. Ֆլորիդային այն բանի համար, որ նա քչացնում է քաղաքաշինության զարգացման ռեսուրսը և հասցնում «Բոհեմյան» ապրելակերպի, ինչը ենթադրում է քաղաքային զարգացման համապատասխան գործնական լուծումներ, ինչպիսիք են ժամանակակից երիտասարդական հավաքատեղիները: Է. Գլեյզերը պնդում է, որ ստեղծագործ մարդիկ նախընտրում են «դասական ամերիկյան» ապրելակերպի մոդելը. «Ես ուսումնասիրել եմ շատ ստեղծագործ մարդկանց, մեծամասնությանը դուր է գալիս այն, ինչ բոլորին է դուր գալիս՝ տուն արվարձաններում, անվտանգ փողոցներ, լավ դպրոցներ և ցածր հարկեր» [5]: Հետագոտող և լրագրող Մթիվեն Մալանգան ուշադրություն է հրավիրում այն փաստի վրա, որ Ռ. Ֆլորիդայի կողմից նկարագրված մարդիկ կարողանում են համատեղել նախկինում անհամատեղելի երկու ապրելակերպ. մի կողմից նրանք առաջնորդվում են բողոքական աշխատանքային էթիկայով, մյուս կողմից վարում են Բոհեմյան ապրելակերպ [6]: Այս համադրությունը բնորոշ է շատ սահմանափակ թվով մարդկանց, իսկ ըստ Ռ. Ֆլորիդայի հաշվարկների՝ բնակչության մոտ 30%-ը պատկանում է այս խմբին: Աննա Մարկուսենը, ուսումնասիրելով ստեղծագործ մասնագետներին, հայտնում է, որ նրանց նախապատվությունները, որոնք ավանդաբար կապված են Բոհեմյան ապրելակերպին, պայմանավորված են իրենց հատուկ գործունեությամբ և քիչ նմանություն ունեն այլ ստեղծագործ դասերի հետ, ինչպես, օրինակ, գիտնականների, ճարտարագետների, իրավաբանների մոտ [4]: Բացի այդ, որոշ փորձագետներ, ովքեր իրականացրել են որակական հետազոտություններ, նշում են, որ ստեղծագործ դասի ներկայացուցիչների նախասիրությունները ժամանակի ընթացքում փոփոխվում են: Երիտասարդ ոչ ընտանեկան մարդիկ նախընտրում են քաղաքային ապրելակերպ, բայց ընդամենը մի քանի տարի հետո ունենալով ընտանիք՝ նրանք հակված են ընտրել արվարձանային կյանքը մի շարք ավանդական առավելություններով՝ բարենպաստ միջավայր, անվտանգություն, սեփական տուն և այլն: Օգտագործելով նմանատիպ ցուցանիշներ՝ այլընտրանքային հաշվարկները միշտ չէ, որ ցույց են տալիս նույն արդյունքները: Այսպիսով, Է. Գլեյզերի քանակական գնահատումները ցույց տվեցին, որ քաղաքի հաջողության բանալին առաջին հերթին մարդկանց կրթված լինելն է: Այնուամենայնիվ, ստեղծագործ քաղաքի հայեցակարգը կազմավորվել է ոչ միայն ստեղծագործ դասի ազդեցությամբ և դրա քննադատությամբ: Ի դեպ, Ռ. Ֆլորիդային զուգահեռ իր պատկերացումը «ստեղծագործ քաղաքի» վերաբերյալ ձևավորել է Չարլզ Լենդրին, ով հիմնվել է սեփական փորձի վրա, եվրոպական քաղաքների զարգացման շուրջ հետինդուստրիալ առաջընթացի պայմաններում: Ինչպես շատ ամերիկյան հետազոտողներ, նա կարծում է, որ ակտիվ հասարակական և մշակութային կյանքը լիցք է տալիս տնտեսական զարգացմանը, նպաստում է նոր գիտելիքների առաջացմանը, որոնք շատ կարևոր են հետինդուստրիալ ժամանակաշրջանում: Սակայն, որպես «ստեղծագործ» աղբյուր Չ. Լենդրին տեսնում է ոչ միայն ստեղծագործ մարդկանց խումբ, այլ շրջակա քաղաքային միջավայրը, պատմությունը, ավանդական արհեստները, բույսերը,

բանահյուսությունը, երաժշտությունը, խոհանոցը և այլն: Եթե ըստ Ռ. Ֆլորիդայի՝ քաղաքաշինության աղբյուրը ստեղծագործ մասնագետների ներգրավումն ու պահպանումն է, ապա Չ. Լենդրիի հիմնական ռեսուրսը տեղական համայնքն է որպես մեկ օրգանիզմ, որը պայքարում է իր խնդիրների դեմ: Նրա կարծիքով տեղական ռեսուրսի զարգացումը, այլ ոչ թե այլ վայրերից ստեղծագործ մարդկանց «որսագողությունը» ավելի կայուն է կարճաժամկետ հատվածում: Որոշակի պայմանականությամբ ստեղծագործ դասը կարելի է համեմատել վարձու բանակի, իսկ տեղական բնակչությունը՝ ոչ մասնագիտական բանակի հետ:

«Ստեղծագործ քաղաքի» և «ստեղծագործ դասի» տեսությունը բավարար միանշանակ չի ընկալվում Հայաստանի հետազոտողների շրջանում: Նախ, արդյունաբերական մոդելի սպառման հեռանկարները և հետինդուստրիալ վերափոխումները մեծ քաղաքային կենտրոններում փոփոխված իրավիճակում զարգացման նոր ուղեցույցների խնդրի առաջ կանգնեցրեցին: Այս ուղեցույցները, իհարկե, ժամանակակից տեսության մեջ փնտրում են քաղաքային տարածքի վերափոխումներ:

Երկրորդ, հայկական շատ քաղաքների ենթակառուցվածքների ֆինանսավորման պակաս լինելը և անարդյունավետ կառավարման մոդելը հանգեցրին նրան, որ կյանքի բարելավման մակարդակը քաղաքներում չափազանց ցածր է, նույնիսկ քաղաքների հարմարավետության հիմնական կարիքները շատ դեպքերում չեն բավարարում [7]: Տեսության այս պայմաններում քաղաքային կյանքի հարմարավետության գործոնը, որպես տնտեսական զարգացման բանալի չէր կարող չներգրավել տեսաբաններին և մասնագետներին:

Երրորդ, հայկական քաղաքները հանդիպեցին մարդկային ռեսուրսի պակասի, ընդ որում և ներքին, և գլոբալ առումով: Թեև իշխանությունները հասկանում են, եթե նույնիսկ մեկնողների թիվն այդքան էլ մեծ չէ, սակայն գաղթում են հիմնականում երիտասարդները, դինամիկ մարդիկ, հարուստները և տաղանդավորները: Նման հանգամանքներում գաղթի խնդիրներն առաջնային են դառնում քաղաքային իշխանությունների համար, իսկ «ստեղծագործ դասի» և «ստեղծագործ քաղաքի» տեսությունը տալիս է այս հարցի տրամաբանական պատասխանը: Մինևույն ժամանակ, վերը նշված քաղաքաշինության հատկանիշները պարզեցին հայկական քաղաքների իրականության հասկացությունը: Առաջին հերթին խոսքը վերաբերում է հարմարավետության ըմբռնմանը: Ինչպես վերը նշվեց, Ռ. Ֆլորիդան հակադրում է ստեղծագործ դասի և ավանդական քաղաքային միջավայրի հարմարավետությունները: Շատ քիչ բացառություններով Հայաստանում ևս այս դեպքում խոսքը գնում է հարմարավետության բազային բնութագրերի մասին: Որոշ քաղաքներում խոսում են մատչելի բնակարանների, մանկապարտեզների, ճանապարհների, բնակարանային ծառայությունների ապահովման, կրթության և առողջապահության, իսկ որոշ քաղաքներում՝ հոգևոր և մշակութային կարիքների բավարարման մասին: Լայն սոցիալական խմբերի դժգոհությունը կյանքի հիմնական կարիքների նկատմամբ հավանաբար նպաստել է այն բանին, որ Հայաստանում ոչ այնքան էական ուշադրություն է դարձվում «ստեղծագործ դասի» վրա, այսինքն՝ այն մարդկանց շերտի,

որոնցից կախված է ժամանակակից քաղաքային տնտեսության զարգացումը: Այսպիսով, գերակշռում է այն միտքը, որ քաղաքը պետք է գրավիչ լինի՝ երիտասարդների, կրթված մարդկանց, գործարարների, մտավորականների համար և հիմնական ուշադրությունը պետք է դարձվի երիտասարդ մարդկանց վրա, ովքեր ունեն մարդկային կապիտալի բարձր մակարդակ: Հենց այսպես է հասկացվում «ստեղծագործ դաս» հասկացությունը Հայաստանում, սակայն, հայկական փորձում կա մեկ հիմնական բացառություն այս կանոնից: Այսպիսով, անկախ գործնական քաղաքականության արմատական ազդեցությանը, քաղաքային հարմարավետության կարևորությունը այս կամ այն հասկացության ձևով Հայաստանում համարում են «ստեղծագործ դաս», այն դիտվում է որպես աքսիոմա և փաստորեն չի դառնում գիտական ուսումնասիրության թեմա: Թվում է, թե այս թեզը պետք է դիտվի որպես վարկած, ինչը կարող է հաստատվել կամ հերքվել իրական վերլուծության դրդապատճառների և երիտասարդ մարդկանց կյանքի ռազմավարության հիման վրա, ովքեր ունեն մարդկային կապիտալի բարձր մակարդակ:

A.A.Садоян

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ГОРОДА

Показано, что за последнее десятилетие значимость роста человеческого капитала и конкурентоспособность городов стали основными темами экономического развития. Конкурентоспособность города зависит от привлекательности человеческого капитала данного города, а также от тех возможностей, которые он обеспечивает. Для создания таких механизмов необходимы «креативные» идеи, которые имеют разные интерпретации.

Ключевые слова: конкурентоспособность города, привлекательность человеческого капитала, «креативные» идеи, креативные специалисты, мобильность рабочей силы

A.A.Sadoyan

WAYS OF INCREASING THE EFFECTIVENESS OF CITY MANAGEMENT

Over the past decade, the importance of human capital growth and competitiveness of cities have become the main themes of economic development. Dimensional aspects of the competitiveness of city depends on the city's human capital enhancement, as well as the opportunities which it provides. To have such mechanism "creative" ideas which have different interpretations have been offered.

Keywords: the competitiveness of city, human capital enhancement, "creative" ideas, creative professionals, labor mobility

Գրականություն

1. **Florida R.** The Creative Class: People Who Change the Future. - Moscow: Classic-XXI Publ., 2005. - P. 18-24.
2. **Peck J.** Struggling with the Creative Class // The Wall Street Journal. – 2005, January 19.

3. **Hansen H., Niedomysl T.** Migration of the Creative Class: Evidence from Sweden // Journal of Economic Geography. - 2008. - V. 9, N 2. - P. 191-206.
4. **Marcusen A.** Urban Development and the Politics of a Creative Class: Evidence from the Study of Artists // Environment and Planning A. - 2006. - V. 38, N 10. - P. 1921-1940.
5. **Glaeser E.** Review of Richard Florida's the Rise of the Creative Class. – Mimeo, 2004.
6. **Malanga S.** The Curse of the Creative Class // The Wall Street Journal. – 2004, January 19.
7. **Глазыхчев В. Л.** Политическая экономия города: учеб. пособие. - М.: Дело, 2009.

Մախրաթյան Արա Ալֆրեդովիչ (ՀՀ, ք. Երևան) - ք.Երևանի Կենտրոնի վարչական շրջանի ղեկավար, ՃՇՀԱՀ, հայցորդ, (+374) 010543545, ms.taxapetaran@mail.ru:

Садоян Ара Алфредович (РА, г. Ереван) - руководитель административного округа Кентрон г.Ереван, НУАСА, соискатель (+374) 010543545, ms.taxapetaran@mail.ru.

Sadoyan Ara Alfred (RA, Yerevan) - head of the administrative district of Kentron of Yerevan, NUACA, applicant, (+374) 010543545, ms.taxapetaran@mail.ru.

Ներկայացվել է՝ 02.05.2015 թ.

Ընդունվել է սպազորության՝ 20. 05.2015թ..